Novitates Theriologicae, Pars 15: 232–235 (2022)
Українське теріологічне товариство НАН України

Микола Губарєв — теріолог, колектор і автор нових таксонів кажанів

Ігор Загороднюк, Євгенія Улюра

Національний науково-природничий музей НАН України (Київ)
e-mail: zoozag@ukr.net; orcid: 0000-0002-0523-133X

Zagorodniuk, I., E. Ulyura. **Mykola Gubarev, a mammalogist, collector, and author of new bat taxa.** — An essay about a researcher of the 1930s, who worked in the Zoological Museum of Kyiv University. The objects of his attention were synanthropic rodents (1925–1930) and bats (1931–1939), and the key areas of research were Kyiv region (rodents, bats) and Nagorno-Karabakh (bats). The researcher described two new taxa — *Tadarida teniotis cinerea* and *Rhinolophus bocharicus rubiginosus* (1941), of which the first was generally the first record of the species and genus in the Caucasus. The second taxon is now synonymized with *R. ferrumequinum*. The specimens collected by M. Gubarev are stored in the NMNH.

Біографічні деталі

Губарєв М. Г. [Микола Григорович] — постать маловідома, проте входить до плеяди визначних київських теріологів 1930-х років (Загороднюк 2015). Наведені тут біографічні дані слідують лише з реконструкцій. Виходячи зі збігів років і місць активності, можна припустити, що дослідник був сином київського професора й активіста УНТ Г. М. Губарєва[1] і був народжений у Києві близько 1915 р. Принаймні у 1934 р. (див.: Губарьов 1939) і не пізніше 1937 р. (див. далі) був студентом біофаку Київського університету (КДУ). В університеті був у зоологічному гуртку під орудою В. Артоболевського.

Є прямі свідчення про співпрацю в КДУ з Г. Ізотовим і Б. Поповим, а також із І. Підоплічкою, у т.ч. в темі вивчення живлення сов. Принаймні з 1939 р. (можливо, одразу після навчання) був співробітником Зоологічного музею КДУ, брав участь у низці дальніх експедицій. Останні згадки стосуються 1939 р.; ймовірно, став жертвою військових подій 1939–1941 рр.

[1] Жодних архівних даних автором не знайдено. Ім'я реконструйовано на підставі припущення, що «М. Г. Губарєв» міг бути сином проф. Григорія Миколайовича Губарєва (вар. «Губарьов»), фізико-хіміка, неодноразово згаданого в Історії УНТ (член Природничої секції Українського наукового товариства 1920 р.» (Онопрієнко & Щербань 2008) та в нарисах з історії Університету св. Володимира (як асистент каф. хімії) та Київської політехніки (як зав. каф. на механічному факультеті), включно з відомостями про те, що під час війни виїхав на захід (КПІ 1995). На користь цієї гіпотези говорить і відома традиція називати дітей іменами дідів, звідки у Г. М. Губарєва був син М. Г. Губарєв (в обох випадках відомий рос. варіант «Н» замість «М»).

Ключові доробки в галузі теріології

Початки пов'язані з Зоологічним музеєм Київського університету. В огляді орнітологів України в нарисі про К. Школьного вказано (Атемасова & Кривицький 1999): «За дорученням Ради музею ... був відряджений у 1937–1938 рр. разом зі студентами Л. Л. Гіренком, І. Горбатюком та М. Г. Губарєвим в експедицію по річках Сож і Дніпро в межах Чернігівщини. ... М. Г. Губарєв вивчав харчування сипухи і теріофауну Богуславського району».

Щодо останнього дослідження була спеціальна публікація науковця у збірнику студентських праць КДУ за 1939 р. (Губарьов 1939), в якій наведено підсумки аналізу пелеток сипухи, зібраних в околицях м. Богуслава «під час перебування в авіоекспедиції ВНИИСХА по боротьбі з звичайною норицею», у період між 20.03.1934 та 1.04.1934. Наведено детальні відомості про вміст 1018 пелеток, що доповнено відловами дрібних ссавців в окол. с. Мисаліївка (пн.-зх. Богуслава) у 30–31.05.1934 (хом'ячок і ховрах). Очевидно, що дослідник працював там в якості студента-практиканта[1].

У 1938 р. був в експедиції на Кавказі[2], де відвідав низку районів і описав нові для Кавказу таксони кажанів, у т. ч. новий для Кавказу вид *Tadarida teniotis*, виявленим ним в Шуші (Нагірний Карабах). Цю знахідку описано як новий підвид — *Tadarida teniotis cinerea* Gubarev 1941 (Губарев 1941: 288); тип цього таксону невідомий; припускається, що він у ЗММУ (Павлинов & Россолимо 1988). Другий таксон — *Rhinolophus bocharicus rubiginosus* Gubarev 1941 (Губарев 1941: 287), який тепер синонімізують не з *R. bocharicus*, а з *R. ferrumequinum* (Павлинов & Россилимо 1988). Колекція ЗМКУ знищена пожежею 1943 р., тому й типи, очевидно, не збереглися.

У колекції ННПМ-z є зразок кажанів із Закавказзя (Азербайджан): *Myotis nattereri* № 256 (шкурка на експозиції, череп), 23.06.38, leg. Н. Г. Губарев, с. Гадрут, Нагірний Карабах. З подібною датою (13.08.38) і з Карабаху, проте з м. Шуша, у спиртовій колекції ННПМ-z є *Myotis blythii* № 154, leg. І Шемш. У ННПМ-р є зразок *Myotis blythii* без вказівки автора і номера, проте з етикеткою «Шуша, Нагірний Карабах, 15.06.1939» (Годлевська 2013)[3]. Автор зміг дослідити лише один зразок з оригінальною етикеткою (рис. 1).

---

[1] З Богуслава в ННПМ-z є серія гризунів, зібрана Ізотовим: *Microtus arvalis*, 7 екз., 6.05.34, що явно свідчить про їхню співпрацю. У цій самій колекції є серії черепів гризунів, зібраних «Губарєвим» в Молдові й Україні у 1931–1934 рр., що, ймовірно, стосуються саме М. Губарєва.

[2] «Основним завданням експедиції було вивчення ссавців і плазунів Нагірно-Карабахської області. До складу експедиції входили завідувач мамаліологічного відділу Музею О. П. Корнєєв і студенти М. Г. Губарєв, І. О. Цемш і Т. П. Брехова. Експедиція тривала… з 22 травня по 25 липня. Маршрут: Київ, Баку, Горадіз, Гадрут, Мартуні, Агдам, Степанакерт та Шуша. ... Документами ... є великі колекційні матеріали: Mammalia — 734 прим. Особливо слід відзначити чудові серії Chiroptera: *Myotis nattereri, M. oxygnathus, Rhinolophus euryale, R. ferrum-equinum*. Винятково цікавими знахідками є такі рідкісні види, як *Tadarida teniotis* та *R. bocharicus*.» (с. 351).

[3] Там само є зразок кажана *Myotis dasycneme* № 2710 з м. Бровари (Київська обл.), зібраний "05.05.1938?», leg. «Губарь» (?) (Годлевська 2013) [1938 і Губарєв правильно: див. рис. 2].

Уже 1939 р. М. Губарєв у команді з Б. Поповим займався кільцюванням кажанів. В огляді підсумків кільцювання кажанів (Абеленцев *et al.* 1968) вказано, що цей напрямок започатковано 1939 р. Б. Поповим, який «долучив до цієї роботи співробітника ЗМ КДУ М. Г. Губарєва та юннатів ....» (с. 59). Деталей цих досліджень Губарєва невідомо, і це остання згадка про дослідника. Проте у статті 1941 р. поміток про зміни в його статусі чи житті немає.

Рис. 1. Зразок *Microtus arvalis* № 1523, зібраний М. Губарєвим в окол. Києва, на Оболоні, 20.03.1933, ННПМ-р (новий номер R5-2828). Це єдиний зразок з однозначно авторською етикеткою М. Губарєва. Фото автора.

Рис. 2. Приклади записів про колекційні зразки, зібрані М. Губарєвим, у старих журналах ННПМ. Усі записи, крім останнього блоку (2708–2712), очевидно, зроблені М. Губарєвим (див. етикетку на рис. 1), останній блок — почерком Б. Попова. Не всі зразки збереглися, проте записи несуть важливу інформацію. Завдяки ним ми дізнаємося про дослідження М. Губарєвим синантропних гризунів протягом 1931–1933 рр. у Києві, про лови ховрахів у Криму влітку 1932 р. (с. Танабай, 7.07.1932), дослідження кажанів у травні 1933 р. у Пущі-Водиці. Привертають увагу і зразки підковиків з Шуши (Карабах), зібрані ним 19.07.1938, та нічниці війчастої з Гадрут (Карабах), зібрані 23.06.1938 (один із них зберігся в ННПМ-z). Фото Є. Улюри.

Чесноти, захоплення, суспільна робота, відзнаки

Нам нічого не відомо про дослідника, окрім того, що він брав участь у багатьох експедиціях, як у студентські роки, так і під час роботи в Зоологічному музеї КДУ. Його наставником напевно був В. Артоболевський. І його напевно захоплювали подорожі й експедиції — із зоологічною метою він бував на Черкащині, Київщині, в Карабаху, і основними об'єктами його уваги були кажани та дрібні ссавці, притому саме кажани стали предметом спеціального аналізу та опису двох нових таксонів.

Дослідник явно не був схильний до писання текстів, тому за кілька років яскравої активності опублікував лише одну статтю, вміщену в томі за 1939 р. Трудів Зоологічного музею Київського університету (фактично їх видано 1941 р.). У тому самому томі знаходимо і звіт про експедицію 1938 р., в якій М. Губарєв брав участь (Анонім 1941: 351).

Література

Абеленцев, В. И., И. И. Колюшев, Ю. И. Крочко, К. А. Татаринов. 1968. Итоги кольцевания рукокрылых в Украинской ССР за 1939–1967 гг. Сообщ. 1. *Вестник зоологии*, № 6: 59–64.

Анонім. 1941. Хроника (1934–1939). *Київський Державний Університет. Труди Зоологічного музею*, **1** (1939): 349–395.

Атемасова, Т. А., И. А. Кривицкий. (сост.). 1999. *Орнитологи Украины. Биобиблиографический справочник. Выпуск. 1*. Харьков, 1–286.

Годлевська, Л. В. 2013. Рецентні рукокрилі в колекції палеонтологічного музею ННПМ НАН України. *Збірник праць зоологічного музею*, **44**: 145–157.

Губарьов, М. Г. 1939. До питання про їжу сипухи (Tyto alba guttata Brehm) та теріофауну Богуславського р-ну. *Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка. Студентські наукові праці*, № 4: 161–166.

Губарьов, М. 1941. Матеріали до хіроптерофауни Нагірного Карабаху. *Труди Зоологічного музею. Київський державний університет*, **1** (1939): 287–291.

Загороднюк, І. 2015. Колектори теріологічних колекцій Національного науково-природничого музею НАН України 1930-х років. *В кн.: Внесок натуралістів-аматорів у вивчення біологічного різноманіття.* Матер. Міжнародної конференції. Берегове, 299–305.

Онопрієнко, В. Л., Т. О. Щербань. 2008. *Джерела з історії Українського наукового товариства в Києві*. ДП Інформаційно-аналітичне агентство, Київ, 1–355.

Павлинов, И. Я., О. Л. Россолимо. 1987. *Систематика млекопитающих СССР*. Изд-во Московского университета, Москва, 1–285.

КПІ 1995. *Київський Політехнічний інститут. Нарис історії*. Наукова думка, Київ, 1–320. https://kpi.ua/history-essay-1995

Загороднюк, І., Є. Улюра. **Микола Губарєв — теріолог, колектор і автор нових таксонів кажанів.** — Нарис про дослідника 1930-х років, який працював у Зоологічному музеї Київського університету. Об'єктами його уваги були синантропні гризуни (1925–1930 роки) та кажани (1931–1939 рр.), а ключовими територіями досліджень — Київщина (гризуни, кажани) і Нагірний Карабах (кажани). Дослідник є автором описів двох нових таксонів — *Tadarida teniotis cinerea* та *Rhinolophus bocharicus rubiginosus* (1941), при тому перший з них був першою знахідкою того виду й роду для Кавказу. Другий таксон тепер синонімізують з *R. ferrumequinum*. Зібрані М. Губарєвим зразки зберігаються в ННПМ.